

Els cavallers i la donzella, 1

Joan F. Mira

No hi ha cavaller sense dama. Reina o donzella, enamorada o esquerpa, la figura femenina és, per dir-ho d'alguna manera, el complement, o l'altra cara o l'altra meitat, de la imatge del cavaller real o fantàstic. El cavaller és una imatge ideal de masculinitat, la dama o donzella ho és de la feminitat, i la relació entre tots dos ha de ser igualment ideal i perfecta. O no sempre. O ho és en moltes altres novel·les, però no en el *Tirant* i tampoc en el *Quixot*. En el *Tirant*, perquè la figura ideal esdevé ràpidament carnal, en el *Quixot* perquè està capgirada per la seua encarnació en una pagesa brutalment "realista". Quant a la relació entre l'un i l'altra, entre el cavaller i la donzella, curiosament el realisme correspon a Tirant lo Blanc, heroi medieval encara, immers en el curs d'una història irreal, i l'idealisme correspon a Don Quijote, heroi potser ja modern o potser fora del temps i fora de la història. Però, tant si és real com imaginada, a la bellesa ideal de la dama, ha de correspondre també una perfecció moral, correlativa d'aquella condició perfecta a què aspira el cavaller, i fonament de la pròpia condició de captiu de l'amor absolut i perfecte. En una de les escenes genials de la Venta famosa (Primera Part, cap XLIII), Don Quijote sospira de nit, fent una guàrdia ritual, mentre Maritornes i la filla de l'hostaler li preparen la burla, i exclama: "*—Oh mi señora Dulcinea del Toboso, extremo de toda hermosura, fin y remate de la discreción, archivo del mejor donaire, depósito de la honestidad y, ultimadamente, idea de todo lo provechoso, honesto y deleitable que hay en el mundo...*" Llavors Maritornes el crida per una finestra, de part de la "filla del senyor del castell"... Però l'amor ideal no permet cap relació femenina paral·lela, ni tan sols aprofitar l'ocasió d'una petita aventura: "*—Lástima os tengo, hermosa senora, de que hayades puesto vuestras amorosas mientes en parte donde no es posible corresponderos conforme merece vuestro gran valor y gentileza, de lo que no debéis dar culpa a este miserable andante caballero, a quien tiene amor imposibilitado de poder entregar su voluntad a otra que aquella que en el punto que sus ojos la vieron la hizo senora absoluta de su alma...*" En això, a Don Quijote li va passar, en fantasia, com a Tirant en la realitat ben física: amor total a primera vista! Però Tirant no era Don Quijote, Tirant a més de contemplar pensava, com veurem després, en alguna realitat més carnal. I certament no hauria contestat això que diu Don Quijote a Maritornes quan la noia li demana una mà: "*Tomad, señora, esa mano, o, por mejor decir, ese verdugo de los malhechores del mundo; tomad esa mano, digo, a quien no ha tocado otra de mujer alguna, ni aun la de aquella que tiene entera posesión de todo mi cuerpo.*"

La mà del cavaller pot tocar l'espasa i la sang, fins i tot pot ser mà de botxí (dels malfactors, és clar): però a ella, a la prò-

pia mà —i no cal dir que a cap altra part del cos— no pot tocar la cap dona, ni la dona estimada, senyora i ama del cavaller. Ací hi ha poca ironia i molta ortodòxia moral, o l'ortodòxia amaga la ironia. En l'escala de valors del cavaller perfecte, paral·lela a l'escala de qualitats morals de la dama perfecta, queda exclòs qualsevol contacte eròtic, queda negat fins el mínim contacte d'una mà. Quan vol expressar la qualitat del seu amor de cavaller, part de la imatge que s'ha construït d'ell mateix, Don Quijote en fa el resum d'una manera perfecta, en el discurs dirigit a l'eclésiàstic que s'han trobat pel camí (Segona Part, cap. XXXII): "*Yo he satisfecho agravios, enderezado tuertos, castigado insolencias, vencido gigantes y atropellado vestiglos; yo soy enamorado no mas de porque es forzoso que los caballeros andantes lo sean, y, siéndolo, no soy de los enamorados viciosos, sino de los platónicos continentos.*" Aquesta és la síntesi més clara: entre els deures que constitueixen la condició de cavaller, hi ha també l'obligació de l'enamorament. Que, en el cas del *Quixot*, és definit en els termes més allunyats possibles de la carnalitat: lluny del vici, dins de la continència catòlica i del "platonisme" contemplatiu. Continuarà, per refrescar l'estiu.

"Tirant a més de contemplar pensava, com veurem després, en alguna realitat més carnal. I certament no hauria contestat això que diu Don Quijote a Maritornes quan la noia li demana una mà: 'Tomad, señora, esa mano, o, por mejor decir, ese verdugo de los malhechores del mundo; tomad esa mano, digo, a quien no ha tocado otra de mujer alguna, ni aun la de aquella que tiene entera posesión de todo mi cuerpo'"